

17e-eeuwse propagandapenning uit Binnendieze

In het depot van de BAM leiden honderden voorwerpen, die ooit tijdens een opgraving of op een andere manier uit de bodem of uit oude gebouwen tevoorschijn zijn gekomen, een voor de Boscse burger onbekend en daardoor stil en onopvallend bestaan. Toch hebben al deze voorwerpen hun eigen boodschap en hun eigen verhaal. Soms is dit verhaal overduidelijk aan het voorwerp zelf af lezen, soms is het de context van het onderzoek, waaruit het verhaal te lezen valt. Sommige voorwerpen zijn esthetisch fraai, andere zijn vooral opmerkelijk, zeldzaam of geladen met een bijzondere historische betekenis. In een nieuwe rubriek zal dit tijdschrift aandacht besteden aan deze categorie voorwerpen. Als eerste voorwerp willen wij in deze aflevering de aandacht vestigen op een bijzondere propagandapenning die in 1990 uit de Dieze is opgebaggerd.

In december 1990 werd een penning gevonden tijdens de restauratiewerkzaamheden van de Dieze in de nabijheid van de Nieuwstraat ter hoogte van het Predikherenklooster. De penning werd gemeld door de heer P.J.C. Verhagen, opzichter restauratie Binnendieze, die zo vriendelijk was deze aan de toenmalige Bouwhistorische en Archeologische Dienst (thans BAM) te schenken.¹

Op de penning komen een aantal zogenaamde dubbelkoppen voor met een Latijns randschrift voorzien van het jaartal 1643. Aan de ene zijde staat een dubbelkop afgebeeld met een paus en een keizer en aan de keerzijde een kardinaal en een bisschop. Het effect wordt zichtbaar wanneer men de penning ondersteboven houdt. De penning bestaat uit twee gestante plaatjes latoenkoper, die door een rand van latoenkoper worden bijeengehouden. Tussen de twee plaatjes bevindt zich een gele koperdraad die de mogelijkheid biedt de penning ergens aan te hangen of te bevestigen. Aan de zijde van de paus-keizer bevindt zich het randschrift: IN . VIRTUTE . TVA . 1643 . LETABITVR . IVTVS . ('In uw kracht zal de rechtvaardige zich verheugen 1643', Ps. 20:2). Aan de keerzijde is een kardinaal-bisschop te zien met het opschrift: CONSTITVES . EOS . PRINCIPES . SVPER . OMNEM . TERRAM . ('Gij zult hen als vorsten aanstellen over de hele aarde', Ps. 44:17).

Propaganda

Waarschijnlijk kan de penning geïnterpreteerd worden als een propagandapenning. Het is opvallend dat exact dezelfde penningen voorkomen rond het jaar 1530. Deze eerste penningen werden vermoedelijk gedragen door de katholieke bevolking als teken van herkenning aan medegelovigen in een periode toen de Reformatie in

Penning met de dubbelkop van paus en keizer. Boven de paus het jaartal 1643. (Foto: P. Reede)

Tekening van beide zijden van de penning met dubbelkoppen van kardinaal/bisschop en paus/keizer. (Tekening: drs. I. Cleijne)

opkomst was en men zich hiertegen wilde afzetten. Als reactie hierop vervaardigden de protestanten penningen die de katholieke machthebbers bespotten. Deze spotpenningen werden eveneens voorzien van dubbelkoppen, meestal een paus-duivel en een kardinaal (of doctor theologiae)-nar.

*Spotpenning: dubbelkop kardinaal/nar.
(München, Staatliche Graphische
Sammlung)*

De paus en kardinaal werden op deze penningen karikuraal weergegeven. De randschriften zijn zowel in het

Latijn als in het Nederlands gesteld. Als Nederlandstalige versies kennen we bij voorbeeld: 'Vader der Werelt is en duivel bei Godt' en 'Weisheit is verkert in sotheit'. Andere teksten luiden: 'de verkeerde – of omgekeerde – kerk heeft het gezicht van de duivel' en 'dwazen, eens wijs'.

Het opvallende aan de gevonden penning is dat de datering, namelijk 1643, ruim een eeuw later is dan de oorspronkelijke propagandapenningen. Misschien kunnen we de penning in verband brengen met het verzet van de Bossche bevolking tegen de nieuwe machthebbers na het verbod op de uitoefening van de katholieke religie na de verovering van de stad in 1629 door de Staatsen.

Een penning waarmee je je in het openbaar als katholiek profileert is als daad van verzet een zeer bijzonder

voorwerp. In dit verband lijkt het Latijnse opschrift opmerkelijk, omdat voor propagandadoeleinden een Nederlandstalige versie meer voor de hand zou liggen. Men was vermoedelijk echter nog wel met het Latijn vertrouwd, terwijl een Nederlandstalige tekst een wel erg openlijke daad van verzet zou zijn.

Literatuur

J. v. Kuyk, 'Spotpenningen', in: *Jaarboek voor Munt- en Penningkunde* 33/34 (1946/1947) 44-65.

Noot

1 De penning is opgenomen in het depot van de BAM met kenmerk DBPR 0-0-592, inventarisnr. 1970.